

บทที่ 4

เส้นทางตำนานแม่นากพระโขนง

ตำนานแม่นากพระโขนง เป็นตำนานที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างยาวนาน มีความเชื่อเกิดขึ้นหลายกระแส บ้างก็ว่าเรื่องนางนากพระโขนงนั้นเป็นเรื่องจริง บ้างก็ว่าเป็นเพียงเรื่องแต่งขึ้นเพื่อความบันเทิง ไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าต้นกำเนิดหรือเรื่องราวจริง ๆ นั้นเป็นเช่นไร การสืบหาที่มาของตำนานนางนากพระโขนง และเส้นทางการเดินทางผ่านกาลเวลาของตำนานอมตะนี้ จะช่วยให้เห็นและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตำนานที่ถูกถ่ายทอดผ่านยุคสมัย และสื่อต่าง ๆ มาเป็นเวลานาน

ช่วงเวลาที่เรื่องผีแม่นากพระโขนงอาละวาดนี้เกิดขึ้นในสมัยใดยังไม่มีการค้นพบหลักฐานที่แน่ชัด แต่เชื่อว่ามีมานานมากแล้ว ในหนังสือชีวิตและงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระนิพนธ์ของ ม.จ.หญิงพูนพิศมัย ดิศกุล สำนักพิมพ์คลังวิทยา รวมพิมพ์เมื่อปีพ.ศ. 2517 ในตอนท้ายสุดทรงกล่าวว่า เมื่อสมเด็จพระยาดำรงฯ ยังเป็นนายทหารรักษาวังหลวง มักจะมีเจ้าพี่เจ้าน้องมาประทับคุดยู่ใกล้ ๆ ประตูดวงซึ่งมีคนเข้าออกเนื่องแน่นอยู่เสมอ จึงทรงลองทำสถิติถามคนเข้าออกประตูดวงว่าในรายชื่อ 4 คนนี้ รู้จักใครบ้าง นั่นก็คือ (อ้างถึงในส.พลาญน้อย, 2544 : 135-136)

1. ท่านขรัวโต (สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดระฆัง)
2. พระพุทธยอดฟ้าฯ รัชกาลที่ 1
3. จำไม่ได้ว่าใคร
4. อีนาทพระโขนง

ปรากฏว่าคนรู้จัก อีนาทพระโขนง มากที่สุด ทั้งที่ในสมัยนั้นท่านขรัวโตมีชื่อเสียงโด่งดังมาก เพราะเคยมีคนจับกิริยาอาการหรือคำพูดของท่านไปตีเป็นอักษรเล่นหอย ก. ข. ถูกกันมาหลายครั้ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงประดัยศนายร้อยตรีเมื่อพ.ศ. 2420 เป็นนายพลตรีเมื่อพ.ศ. 2431 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เรื่องแม่นากพระโขนงเกิดขึ้นแล้ว จึงสะท้อนได้ว่าเรื่องแม่นากนี้เกิดมานานแล้วจริง ๆ

จากหลักฐานเก่าแก่ที่สุดที่พบและได้รับการเผยแพร่โดยคุณอนง นาวิกมูล (2543) คือข้อเขียนของ ก.ศ.ร.กุหลาบ* ที่เขียนลงในหนังสือสยามประเภท ฉบับมีนาคม ร.ศ.118 (พ.ศ.2442) โดยมีผู้อ่านคนหนึ่งซึ่งใช้นามแฝงว่า “ผู้รับสยามประเภทแต่เดิม” เขียนคำถามในรูปของโคลงสี่สุภาพมาถามนายกุหลาบ ตัดตอนมาดังนี้

นางนากปีศาจนั้น	เปนไฉน หนะพ่อ
หรือว่ากล่าวลงไถล	หลอกล้อ
แต่ไม่ค่อยไกลไกล	เพียงพระ ไชนงนอ
จริงเท็จอธิบายข้อ	นั่นนั้นอย่างไร
ความลือความเล่าครั้ง	โบราณมา
อาจช่วยผิวทำนา	ก็ได้
เพราะว่าปีศาจสา	มารถะ นึกแฮ
รู้แน่คงตอบให้	ค่อยรู้ราวความ

นายกุหลาบได้ตอบเป็นร้อยแก้วลงพิมพ์ในหนังสือสยามประเภทฉบับเดียวกัน ว่า

“จะเปนวันเดือนปีใดจำไม่ได้ เป็นคำพระศรีสมโภช (บุตร) วัดสุวรรณ เล่าถวายสมเด็จพระอุปัชฌาย์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส (วัดโพธิ์) ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 3 กรุงเทพฯ อำแดงนาก บุตรขุนศรีนายอำเภอ บ้านอยู่ปากคลองพระไชนง เปนภรรยานายชุ่ม ตัวไชนทศกรรฐ์ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี อำแดงนากมีบุตรถึงอนิจกรรม นายชุ่มทศกรรฐ์สามี นำศพอำแดงนากภรรยาไปฝังที่ป่าช้าวัดมหาบุศ วัดมหาบุศนี้ที่พระศรีสมโภช (บุตร) วัดสุวรรณเป็นผู้สร้างวัดมหาบุศ แต่ท่านยังเป็นมหาบุศในรัชกาลที่ 2

ความต่อมาว่า ศพอำแดงนากที่ฝังไว้ที่นั่นไม่ได้เป็นปีศาจหลอกหลอนผู้ใด แต่เพราะนายชุ่มเป็นคนมั่งมี และมีบุตรชายหญิงหลายคนซึ่งล้วนแต่ยังไม่ออกเรือนทั้งสิ้น พวกลูกชายของนายชุ่มและอำแดงนากหวงสมบัติของบิดา เกรงว่าบิดาจะมีภรรยาใหม่แล้วทรัพย์สินจะกระจายไปเสียหมดลูก ๆ จะพากันอดตาย จึงทำอุบายใช้คนไปขว้างปาชาวเรือตามลำคลองริมป่าช้าที่ฝังศพอำแดงนาก ทำผีหลอกผู้คน ไปจนถึงช่วยนายชุ่มตีระหัดน้ำเข้านา และวิดน้ำกุ่มเรือของนายชุ่มที่ลุ่มอยู่ พวกลูกชายก็พากันแต่งกายเป็นหญิงคล้ายแม่หลอกหลอนชาวบ้านจนกลัวกันทั้งพระไชนง

* เกิดสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2377 ถึงแก่กรรม สมัยรัชกาลที่ 6 พ.ศ.2464 รวมอายุ 87 ปี

พระศรีสมโภชได้เล่าถวายสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวท่านนี้ และบุตรของนายชุ่มหลายคนก็ได้เล่าถวายต่อว่าตนได้ทำมาชานานเป็นปีศาจอำแดงนาคหลอกชาวบ้านจริง และพบว่าบุตรคนหนึ่งชื่อนายชุ่มชื่อ นายแบน เคยเป็นพระสมุห์ของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังได้ผูกคอตายที่ถ่าน (ลุ่มพระ) วัดโพธิ์

จากเรื่องเล่าตามคำบอกของนายกุลหลาบนี้ สรุปว่ามีแม่นากเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3* แม่นากเคยมีตัวตนจริง ๆ แต่เรื่องผีที่ออกอาละวาดนั้นเป็นผีปลอม และสามีของนางนาคชื่อ ชุ่ม ไม่ได้ชื่อมาก

อย่างไรก็ตามคำบอกเล่าของนายกุลหลาบ ไม่ใช่ข้อยุติของที่มาและยุคสมัยที่เกิดของเรื่อง แม่นากพระโขนง และยังคงต้องการหลักฐานกันต่อไป

จากเรื่องเล่าสือแบบปากต่อปากถึงความดุร้ายของผีแม่นากพระโขนงอันโด่งดัง เป็นที่รู้จักของชาวบ้านทุกหัวระแหง ถูกนำมาเสริมแต่งเป็นเรื่องเล่าลงหนังสือ ในชื่อ "นาคพระโขนงที่สอง" ในหนังสือทวีปัญญา ฉบับที่ 1 เมษายน ร.ศ. 123 (พ.ศ.2448) หรือหลังจากที่นายกุลหลาบตอบเรื่องอำแดงนาค 5-6 ปี โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร โดยทรงใช้นามแฝงว่า นายแก้ว นายขวัญ

โครงเรื่อง "นาคพระโขนงที่สอง" นี้เหมือนกับข้อเขียนของนายกุลหลาบที่เขียนตอบไว้ในหนังสือสยามประเวศ โดยเริ่มจาก พ่อวัด ซึ่งเป็นคนเล่าเรื่องกับนายทองอินเพื่อนักสืบเคลย์ศักดิ์ได้ยินข่าวเล่าลือว่าเกิดปีศาจดุที่บางพระโขนงอีก บ้างก็ว่าเป็นปีศาจนางนาคที่ขึ้นชื่อลือชามากมาแล้ว กลับมาหลอกหลอนอีกครั้ง บ้างก็ว่าเป็นปีศาจใหม่ที่ชื่อนากเหมือนกัน ทั้งสองจึงชวนกันไปสืบ พบว่ากำนันพันโชติมีภรรยาชื่อนาก ฟังถึงแก่กรรมไปเมื่อประมาณปีเศษ นัยว่านางนาคเป็นคนชู้หึงมาก ก่อนตายเคยกล่าวไว้ว่าถ้าผู้มีเมียใหม่จะเป็นปีศาจมาหลอก พันโชติกับนางนาคมีบุตรชาย 2 คนชื่อ ชมกับชื่น มีเพื่อนบ้านชื่อเปรม นายเปรมมีลูกชายชื่อปริกเป็นเพื่อนเที่ยวของนายชม

นายเปรมเล่าให้นายวัดกับนายทองอินฟังว่า ครั้งหนึ่งนายพันโชติได้รับหนังสือความว่า ถ้าพันโชติคิดจะมีเมียใหม่จะได้เห็นด้วยกัน เมื่อนักสืบทั้งสองได้พิจารณาและตั้งกองจับผิดกันแล้วจึงจับ

* รัชกาลที่ 3 ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2367 - 2394

ได้ว่าที่แท้เป็นการกระทำของนายชมและนายปรกนั่นเอง ที่เที่ยวปลอมตัวเป็นผีนางนากมาหลอกผู้คน ด้วยเกรงว่าบิดาจะมีภรรยาใหม่

นับเป็นเรื่องอ่านเล่นเกี่ยวกับนางนากพระโขนงชิ้นเก่าสุดที่มีการค้นพบและนำมาเผยแพร่เรื่องผีนางนากยังคงเป็นผีปลอมเช่นเดียวกับคำบอกเล่าของนายกุหลาบ หลังจากนั้นอีก 7 ปี ตรงกับพ.ศ.2455 เรื่องเล่าขานตำนานแม่จันทระโขนงก็ได้รับการปรุงแต่งให้สนุกสนานยิ่งขึ้นเพื่อความบันเทิง ในรูปของละครเรื่อง "อินากพระโขนง" โดย "หมากพญา" หรือพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ต้นตระกูล วรวรรณ เป็นผู้พันธ์และจัดให้มีการเล่นละครเรื่องนี้ที่โรงละครปริตาลัย จนเป็นข่าวเกรียวกราวทางหน้าหนังสือพิมพ์ และมีคนนำบทกลอนไปตีพิมพ์ให้อ่านกัน บทละครเรื่องอินากพระโขนงนี้มีเก็บอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ ห้องวิจิตรวาทการ

ตัวอย่างบทละครเรื่องอินากพระโขนง

ชุดที่ 6

(เนรณักเรียน)

ฉากในวัดหน้ากุฎขรัวเต๊ะ ตัวละครมีอินากแปลงรูปเป็นสาวจูงนายมากมา

เปาโบไม้ ◎ (นาก) ดีก็แล้ว, ร้ายก็แล้ว. แคล้วกันฤา มิควรดี้อ, ควรด้น, ไม่หันมา ถึงเปเนผี, เปนสาง, ทางเม็ตตา ก็ไช้ว่า, จิตจาง, รคางโย เทญไปอยู่, กับเมีย, ไม่เสียหาย เปนฤาตาย, รักกัน, ออย่าหวั่นไหว ถึงมนุษย์, กับปีศาจ, สวดีใจ มันก็ไม่, ควรทิ้ง, ทุกหญิงชาย ฯ 4 คำ (พูดเท่าไร่นายมากก็นิ่ง ปิดแต่คอไปดูทางกุฎ เมียจุดไปก็ลงกราน จนเนรเผือกผลุนออกมา)

ละครเรื่อง "อินากพระโขนง" ที่โรงละครปริตาลัยนั้นปรากฏว่าต้องแสดงซ้ำอยู่ถึง 24 คืน ส.พลายน้อย ได้กล่าวไว้ใน ตำนานผีไทย (2544) ว่ามีผู้จำกลอนในใบปลิวได้ตอนหนึ่งว่า (ไม่ได้ระบุว่าใคร)

“เรื่องอินากพระโขนงออกโรงสู้

จนคนดูดูไม่ได้มาหลายหน

ต้องเล่นใหม่เพื่อให้ทันใจคน

ทั้งห้าหนสิบหนยังล้นโรง”

แสดงให้เห็นว่ามีคนสนใจเรื่องแม่นากพระโขนงมาก มาดูกันแน่นโรงทุกคืน การแสดงละครเรื่องในครั้งนี้ถือเป็นการนำเรื่องแม่นากมาแสดงเพื่อความบันเทิงเป็นครั้งแรก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงกำหนดให้อำแดงนาก อายุ 32 ปี นายมากอายุ 35 ปี แต่นางนากในเรื่องนี้เป็นนางนากรุ่นหลังที่ชื่อไปพ้องกับชื่อนางนากพระโขนงเท่านั้น ไม่ใช่แม่นากพระโขนงจริง ๆ โดยมีโครงเรื่องดังนี้

นายมากมีเมียชื่อแม่นาก เป็นคนสวยและดี มีเพื่อรักชื้อห่วย และมีตายายที่รักมากเหมือนลูกชื้อตาหมีกับยายม่วง วันหนึ่งติดห่วยมาชვნมากกินเหล้าจนเมาหลับไป มากตื่นขึ้นมาร้องว่าจะต้องไปเข้าเดือน* มากจากไปส่วนากที่กำลังท้องแก่ก็คลอดลูกตาย สัปเหร่อที่มาช่วยงานลักเปิดโลงจะเอากระดูกกระโหลกหน้าผากแม่นากไปใช้บอกห่วย แม่นากบีบคอสัปเหร่อจนจับไข้ แล้วหลอกหลอนขวัญเต๊ะกับพระที่มาสวดศพเป็นที่โกลาหล

แม่นากอุ้มลูกชายมาหามากซึ่งถูกเกณฑ์ไปเฝ้าประตู่วัง และหลับนอนกับผิวจนวนรุ่งเช้าจึงหายไป พอมากออกเวรกลับมาบ้าน ตากับยายบอกว่านากตายแล้ว มากก็ไม่เชื่อ นากมาร้องเรียกผิวแล้วแก้ตัวว่าไปรออยู่ที่บ้านติดห่วยใครว่าตายเล่า มากจึงเชื่อและอยู่ร่วมกับนางนาก ขรัวเต๊ะจึงเอามะนาวมาให้มากพิสูจน์ว่าเมียเป็นผีหรือไม่ โดยให้บีบมะนาวใส่อาหาร หากอาหารเป็นหนอน แสดงว่าเป็นผี ขรัวเต๊ะถูกลูกของแม่นากขบตีจนล้มดิน เมื่อขรัวเต๊ะไปแล้วแม่นากก็ยกสำรับออกมาตั้ง มากเห็นลูกเอื่อมมือคว่าของในสำรับและจับลูกหมากิน เห็นแม่นากเอื่อมมือยาวไปเด็ดลูกมะเดื่อ มาจึมน้ำพริก และเมื่อบีบมะนาวใส่อาหารก็เกิดเป็นหนอน พอมากบ่นจะกินน้ำนางนากก็เอื่อมมือยาวไปยกตุ่มน้ำมาจนมากกลัว แต่แม่นากก็หาข้อแก้ตัวได้ตลอด

ติดห่วยกับเมียมาเยี่ยมมากก็ถูกนางนากอุดปากบ้าง ตบหัวบ้าง บีบคอ แหกอกหลอกบ้าง จนต้องลากลับไป จากนั้นนากก็ชვნมากไปบ้านเดิมของตน ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือป่าช้า ญาติ ๆ ของนากพากันมาต้อนรับอย่างดี พอห่วยพายเรือมาเห็นเข้าก็ทักว่ามาบังสกุลเมียหรืออย่างไรถึงได้มานั่งในป่าช้าผีดิบอย่างนี้ ก่อนที่ห่วยจะถูกตบจนต้องโดดน้ำหนี มากอยู่ในป่าช้าจนสว่าง ทั้งบ้านเรือนและญาติ ๆ ของนากจึงหายไป มากจึงวิ่งหนีเข้าดงหนาด แม่นากตามเข้าไปไม่ได้จึงได้แต่ทิ้งขูทั้งอ่อนวอนอยู่ด้านนอก จนขรัวเต๊ะมาพบและไล่ผีแม่นากไป ขรัวเต๊ะพามากไปอยู่ที่วัดและเรียกณรรเือกลูกศิษย์กับตาปะขาวมาช่วย ตาปะขาวจับแม่นากลงตุ่มแล้วเอายันต์ปิดไว้ แต่เพียงประเดี๋ย

* ทำงานให้ราชการช่วงเวลาหนึ่งตามแต่กำหนด

เดียวผีแมนาก็ไปโผล่หัวเราะเยาะอยู่ข้างนอก โดยขรัวเต๊ะกลับถูกขังอยู่ในหม้อแทน แต่ในที่สุด เณรเผือกก็สามารถเรียกแมนากลับหม้อได้สำเร็จ

แต่เรื่องทั้งหมดนั้นปรากฏความจริงว่าที่แท้เป็นเพียงความฝันของนายมากหลังจากที่กินเหล้าหลับไป แล้วเอาเรื่องผีแมนากสมัยก่อนที่ตายเคยเล่าให้ฟัง บวกกับชื่อเมียที่ไปพ้องกับชื่อแมนากและความกลัวเมียของตน มาฝันเป็นตุเป็นตะ

แม้ว่าละครเรื่องอื่นากพระโขนง จะเป็นเพียงเรื่องตลกที่ถูกปรุงแต่งขึ้นมา แต่ก็แสดงให้เห็นว่าคำเล่าลือเกี่ยวกับผีแมนานั้นเคยมีมาก่อน และ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เพียงแต่นำมาดัดแปลงและชื่อนางนาคขึ้นมาอีกคนเท่านั้น ส.พลายน้อย (2544) กล่าวว่าละครเรื่องอื่นากพระโขนงนี้ นอกจากเรื่องจะสนุกแล้ว การจัดฉากละครก็ดีเยี่ยม เช่นในฉากที่นางนาคแปลงฤทธิ์ ตอนทำพิธีเรียกนางนากลงตุ่ม เวลาแสดงก็ใช้ตุ่มดินขนาดพอที่คนจะลงไปนั่งได้ โดยที่เจาะก้นตุ่มออกพอให้คนลอดออกไปได้แล้วใช้กระดาษสีเดียวกับตุ่มปิดไว้ เมื่อหันก้นตุ่มไปทางคนดู คนดูก็จะเห็นว่ามันเป็นตุ่มจริง ๆ จากนั้นจึงกลิ้งตุ่มไปตรงพื้นเวทีที่เจาะเตรียมเอาไว้แล้ว พอเรียกนางนากลงตุ่มแล้วปิดปากตุ่มด้วยผ้ายันต์ แมนากก็ลอดก้นตุ่มไปได้ถนัดแล้วปีนบันไดขึ้นไปห้อยโหนอยู่บนชื่อโรงละครโดยไม่มีใครสังเกตเห็น เพราะมัวแต่จ้องตุ่มกันหมด คิดว่าอย่างไรเสียประเดี๋ยวแมนากคงจะต้องแปลงฤทธิ์ทะลุผ้ายันต์ขึ้นมาแน่ ๆ ครั้งแมนากทำเสียงดังอยู่บนชื่อ คนดูแหงนขึ้นไปดูก็ร้องวิ๊ววิ๊วกันสนุกสนาน

ละครเรื่องนี้เองที่ทำให้ชื่อ “นายมาก” ปรากฏขึ้นในเรื่องแมนากพระโขนงในฐานะของสามีแมนากแทนที่นายชุ่ม และ นายพันโชติ เป็นที่จดจำกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นต้นฉบับของฉากที่เป็นเอกลักษณ์ของแมนากพระโขนง นั่นคือแมนากทำมือยาวไปเก็บลูกมะเดื่อมาจมน้ำพริก ก่อนที่จะแปลงมาเป็นเก็บลูกมะนาวแทน เมื่อเวลาผ่านไป นอกจากนี้ยังมีชื่อของ “ขรัวเต๊ะ” ที่ในภาพยนตร์ยุคต่อ ๆ มาใช้เป็นอาจารย์เต๊ะ ผู้ที่มาปราบและจับแมนากถ่วงน้ำปรากฏอยู่ด้วย

หลังจากละครเรื่อง นางนากก็กลายมาเป็นนิยายคำกลอนเรื่อง “แมนาคพระโขนง” ในปี พ.ศ. 2467 ซึ่งถูกนำมาตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ปี 2474 ด้วย แต่งโดยผู้ใช้นามปากกาว่า “ประกาศศรี” ยังไม่ทราบว่าเป็นใคร ชื่อแมนากในนิยายคำกลอนนี้ใช้ ค.ควายสะกด มีคำโปรยหัวสั้น ๆ ในฉบับแรกที่เริ่มลงกลอนแปดแมนาคพระโขนง วันพฤหัสบดีที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2474 หน้า 7 ไว้ว่า

“คำนำ

เรื่องแม่นาคพระโขนงคำกลอนที่ลงนี้ ประภาศรีได้จำลองมาจากต้นฉบับเดิมเป็นตัววง
สมุดไทย ซึ่งตกอยู่ในวัดร้างแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ เห็นว่าเป็นเรื่องที่คนโบราณจารึกไว้
เป็นความจริงจึงนำลงสู่กันอ่านต่อไป

สยามราษฎร์”

รูปที่ 1 : ภาพลายเส้นแม่นาค โดย “ศรีสมิต”
ประกอบกลอนแปดเรื่อง “นางนาคพระโขนง”
ของ “ประภาศรี” ใน น.ส.พ.ไทยใหม่วันจันทร์
ฉบับวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2478
(อเนก นาวิกมูล, 2543 :18)

บทกลอนของประภาศรี มีโครงเรื่องว่า มากและนาคเป็นัวเมียที่รักกันมาก เมื่อแม่นาค
ท้องอ่อน ๆ มากถูกเกณฑ์ไปเข้าเดือน แม่นาคอยู่ทางบ้านคลอดลูกตาย ผีแม่นาคออกหลอกหลอน
ผู้คน หลอกแม้กระทั่งพระเจ้าไม่มีเว้น แม่นาคไปหาหมอซึ่งเป็นทหารอยู่หน้าวังพอรุ่งเช้าก็หายตัว
ไป พอถึงกำหนดกลับบ้านมากก็กลับมาอยู่กับแม่นาค มากเห็นแม่นาคทำมือยาวไปเก็บลูกมะเดื่อ
แต่แม่นาคก็ทำใจเฉเอาตัวรอดไปได้ พอมากถามถึงคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านแม่นาคก็ว่าคนในหมู่บ้าน
เกลียดตนพากันนุกเรื่องว่าตนเป็นผี เพราะอยากให้มากเลิกกับตน ดังนั้นเมื่อใครพยายามมาบอก
ความจริงกับมาก มากก็ไม่เชื่อ จนเมื่อมากเห็นความผิดปกติต่าง ๆ มากขึ้นทุกวัน ๆ จึงตัดสินใจหนี
ไปที่วัด แม่นาคก็ตามมาแฝงฤทธิ์ที่วัดพร้อมเรียกบรรดาภูตผีอื่น ๆ มาช่วย พระเห็นท่าจะต้านทาน
ไม่ไหวจึงให้มากไปหลบอยู่ในดงหนาด ก่อนที่เณรจิวจะมาจับแม่นาคลงหม้อแล้วนำไปถ่วงน้ำ

นิยายเรื่องนี้เน้นบรรยายไปที่ความรักของมากและนาคอยู่มาก ให้อารมณ์ของความทุกข์
ระทมที่แม่นาคได้รับ สร้างความน่าสงสารให้กับแม่นาคเป็นอย่างมากเป็นอย่างไรดังตัวอย่าง

แสนสงสารนาคน้องเฝ้าหมองไหม้	สอื้นให้รำรอกอยู่หนักหนา
ยิ่งหักใจลักลั่นผืนน้ำตา	ยิ่งไหลบ่าซึมซาบลงอาบตัว
ไหนดจะคิดถึงวันครวครวรกแก่	ไหนดจะแลเข้าเย็นไม่เห็นผัว
ดังครวเมฆอับพยับหมัว	ให้หวาดกลัวหวั่นใจไปทุกทาง

.....

ไอ้อกเอ๋ยใครเลยจะเหมือนข้า	ห่างภรรตาจากไปเสียไกลถิ่น
นาครองตัวไว้ทำไรราคิน	ก็มาสิ้นอายุไขไปตามกาล
ไอ้อกเอ๋ยกรรมใดมาไร้พ่อ	นอนเถิดหนอพ่อคุณอย่างงุ่นง่าน
แม้จะกล่อมให้นอนผ่อนสำราญ	เสียงประสานเย็นวิบจับหัวใจ

จากนิยายคำกลอน มาสู่นิยายร้อยแก้วขนาดยาว ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2471 ในหนังสือพิมพ์ บางกอกการเมือง ใช้ชื่อ “ขุนชาญคดีเล่าเรื่องอินากพระโขนง” โดยผู้เขียนอ้างว่ามาจากถ้อยคำของ ขุนชาญคดี (ปิ่น) กำนันตำบลพระโขนงเล่าถวาย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์) เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2470 โดยตีพิมพ์ในทุก ๆ วันเสาร์ ตั้งแต่วันเสาร์ที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2471 จนจบในวันเสาร์ที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2472 รวมลงเรื่องแม่นากอยู่ 6 เดือน ไม่ระบุว่าผู้เขียนเป็นใคร เรื่องเริ่มขึ้นด้วยหัวข้อการฝังศพอินาก

“ นางนากเป็นหญิงสาวที่มีรูปโฉมค่อนข้างสวยงาม บ้านอยู่ในคลองพระโขนง ฝั่งตะวันตก ข้างวัดมหาบุศย์ ตำบลพระโขนง สามีของนางนากชื่อนายมาก เป็นเลขเข้าเดือนในกรุง ได้อยู่กับด้วยกันทางแต่งงาน นางนากอยู่กับสามีประมาณปีครึ่งก็มีครรภ์ ขณะเมื่อครรภ์แก่ สามีได้มาเข้าเดือนในพระนคร นางนากอยู่ทางบ้านมีอาการเจ็บครรภ์ เจ็บอยู่หลายเวลาบุตรก็ไม่คลอด ในที่สุดนางนากทนทรมานไม่ไหวก็ดับชีพ ซึ่งตามธรรมเนียมเรียกกันว่าตายทั้งกลม พวกญาติจึงนำศพนางนากไปฝังไว้ยังป่าช้าวัดมหาบุศย์ แต่ที่ฝังจำเพาะอยู่ระหว่างต้นตะเคียนคู่เสียด้วย ซึ่งคนไทยย่อมถือกันว่าต้นตะเคียนนั้นผีคู่ อย่างขมัด”

หัวข้อต่อไปคือ มูลเหตุที่ผีอินากกำเริบ โดยกล่าวว่าเป็นเพราะมีคนต้องการน้ำมันพรายพากันมาทำเส้นวัดตักแตน เขาก่อนหินปาหลุม เรียกชื่อล้อเลียนต่าง ๆ ผีแม่นากจึงดู พอมมีคนเรียก “อินากโวย” ก็มีเสียงจากหลุมศพดังมาว่า “มึงจะทำไมกู” เป็นต้น

จากนั้นก็ติดตามมาอีกมากมายหลายหัวข้อเช่น อินากกับสามีของมัน อินากช่วยน้องผัวตลอดบุตร อินากหลอนนักเลงเจ้าชู้หัวหมุน อินากมีแรงเหลือเกิน อินากเล่นกลให้ดู พวกที่ถูกอินาก

แก๊ง พระ 8 รูปต่ออยู่รวมกุฏิ อีนาทพระโขนงผจญขรวัสส์ ผัวอีนาทอุตริตติจะมีเมียน้อย ฤทธิเดชของอ้ายหมาลูกอีนาท และอีกมากมายหลายหัวข้อ ล้วนแสดงให้เห็นถึงอิทธิฤทธิ์ของผีอีนาทอย่างพิสดาร มีโครงเรื่องย่อดังนี้

หลังจากที่แม่เนาตายก็ไปหาமாகที่กรุงเทพฯ เมื่อมากลับมาบ้านถึงได้รู้ว่าเมียตายแล้ว ผีแม่เนาที่หมั้นมาหาமாகก็ได้ขาดเรียกว่ายิงกล้วยก็ยิงมาหา ช่วยทำงานสารพัด ในขณะที่เดียวกันแม่เนาที่เที่ยวหลอกหลอนชาวบ้านพระสงฆ์และเณรจนหวาดกลัวกันถ้วนหน้า เช่น พอมีคนมาแอบขุดหลุมศพเพื่อเอาน้ำมันพรายและเส้นพบ ไม่ว่าจะขุดด้านไหนของหลุมศพก็จะเจอแต่เท้าแม่เนาไม่เคยเจอหัว หรือเที่ยวแก๊งขโมยเนื้ออย่างที่ตากไว้ของขรวัสส์ เอามือแย่งตามร่องใต้ถุนไปจับตัวเณรทำให้ต้องยาร่องใต้ถุนกันจำละหวั่น เมื่อแม่เนาหมั้นมาหาและทำตัวราวกับว่ายังมีชีวิตอยู่ทุกเมื่อเชื่อกันทำให้บางครั้งมากก็ลืมไปว่าแม่เนาตายแล้ว จึงไม่คิดที่จะมีเมียใหม่ แต่มีอยู่อย่างเดียวที่ชัดใจคือผีกับคนแต่ต้องกันไม่ได้ มากอยากจะหยอกเณรเมียก็ไม่ได้ จึงคิดจะมีเมียใหม่ แม้ว่ามากจะยังไม่มีความทำอะไรว่าจะชอบพอหญิงใดก็ตาม จนในที่ที่สุดมากก็หนีไปแอบอยู่ในดงขนาด ขรวัสส์มาช่วย ขณะนั้นเองอาจารย์โตวัดบางบำหรุได้ยินข่าวเกี่ยวกับผีแม่เนา ก็คิดจะมาปราบ แต่กลับโดนหลอกเสียกระเจิง จนมีเณรจากเมืองสุโขทัยมาปราบลงได้

ในตอนจบนั้น มีการกล่าวอ้างถึงอาจารย์โต วัดบางบำหรุ ที่คิดจะมาปราบผีนางนาก ซึ่งต่างไปจากข้อเขียนของมหาอำมาตย์ตรีพระยาทิพโกษา (สอน โสภะนันท์) อดีตข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ ที่กล่าวว่าผีแม่เนาเคยเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆัง ในหนังสือชีวิตประวัตินสมเด็จพระพุฒาจารย์โต ในปี พ.ศ.2473 โดยมีข้อความว่า

“ครั้งเมื่อนางนาคพระโขนงเขาตายทั้งกลม ปีศาจของนางนากกำเริบเขาลือกันต่อมาว่า ปีศาจนางนาคเป็นรูปคนช่วยวิดน้ำเข้านาได้” และได้เล่าต่อไปถึงความดุร้ายของผีนางนาค ที่เที่ยวรังควานหลอกคนเดินเรือในคลองพระโขนงจนผู้คนไม่กล้าผ่านไปแถวนั้น แม้พระสงฆ์องค์เจ้าในวัดก็ยังถูกหลอก ทั้งพระทั้งเณรต้องนอนรวมกันใครปลุกไปนอนองค์เดียวเป็นต้องถูกปีศาจนางนาครบกวน แต่ก็มีผลคืออยู่บ้างที่นักเลงเที่ยวกลางคืนและพวกขี้เมาที่ชอบส่งเสียงดังเอะอะต่างพากันเก็บตัวเงียบไม่กล้าเที่ยวดึก ๆ เพราะกลัวปีศาจนางนาก แต่ผลร้ายก็มี เพราะพวกหัวขโมยก็ถือโอกาสเห็นบ้านไหนเจ้าของกลัวผีนางนากมาก ก็สวมรอยปลอมตัวเป็นปีศาจนางนาคหลอกเจ้าของบ้านให้มุดมุ้งแล้วขโมยข้าวของไปอย่างสบาย ๆ ฝ่ายสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) รู้ว่าปีศาจนางนากกำเริบเหลือมือหมอ ท่านก็ลงไปค้างที่วัดมหาบุศย์ พอตกค้ำท่านไปนั่งอยู่ปากหลุมแล้วเรียกนางนาคขึ้นมาสนทนากัน แต่จะพูดจาตกลงอะไรกันบ้างนั้นไม่มีใครทราบ รู้แต่ว่าท่านได้เจอะเอา

กระดูหน้าผากนางนากที่เข่าฝั่งไว้มาได้ ท่านมานั่งขัดกลางจนเป็นมันแล้วนำขึ้นมาวัดระฆัง ลงยันต์เป็นอักษรกำกับไว้ตลอด เจาะเป็นปั้งแห่งคาดเอวไปไหนท่านก็เอาติดเอวไปด้วย ปีศาจในพระโขนงก็หายกำเร็บซาลง

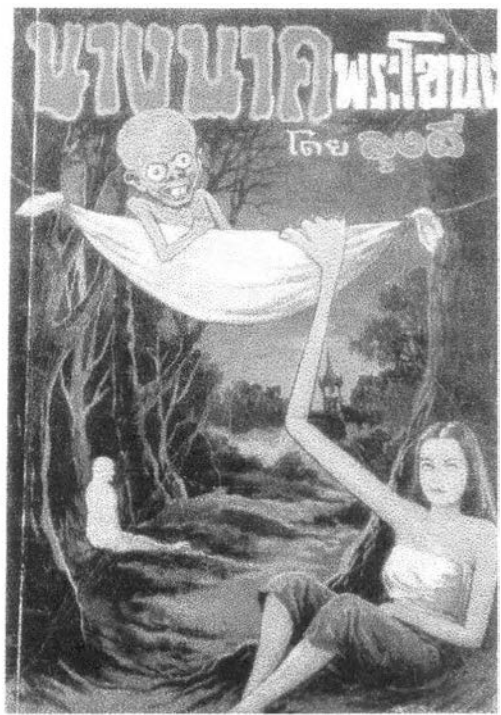
แต่ก็ใช้ว่าปีศาจนางนากจะสูญหายไปเลยทีเดียว ในเวลานั้นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว.เจริญ อิศรางกูร) ยังเป็นสามเณรอยู่ในกุฏิสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) บางเวลานางนากก็ออกมาบวกรบวงสามเณรเล่น สามเณรก็ฟ้องสมเด็จพระเจ้าข้า สมเด็จพระเจ้าข้า ท่านก็ร้องปราหมว่า นางนากเอ๊ย ออย่าบวกรบวงคุณเณรซี นางนากก็เงียบไป นาน ๆ ก็ออกมาแห่เล่นเสียครั้งหนึ่ง เป็นอยู่เช่นนี้ ครั้นสมเด็จพระชรามากแล้ว จึงได้ประทานปั้งแห่งให้แก่หม่อมเจ้าพระพุทธรบาทพิลันท์ พร้อมฝากสามเณร ม.ร.ว.เจริญไว้ด้วย นางนากก็ยังคงออกมาแห่สามเณรเล่นอีกเช่นเคย จนต้องฟ้องหม่อมเจ้าพระพุทธรบาทฯ ต่อไปอีก

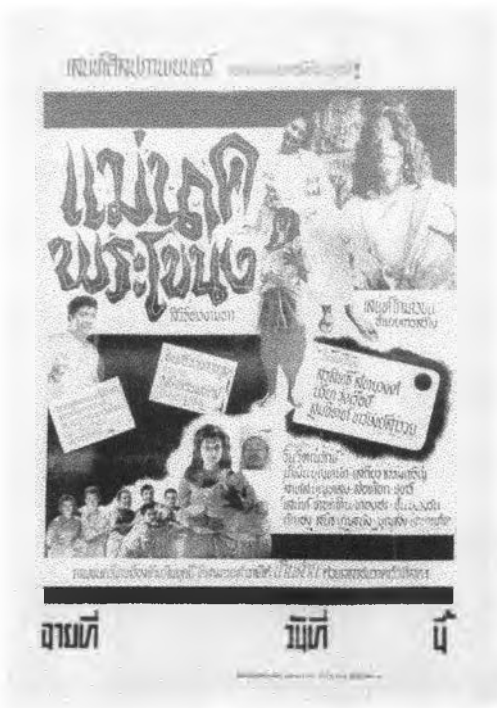
รูปที่ 2 : ปกหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง ฉบับวันเสาร์ที่ 2 มกราคม พ.ศ.2471 ที่เริ่มลงชนชาติเล่าเรื่องอนาคพระโขนง (อเนก นาวิกมูล, 2543 :10)

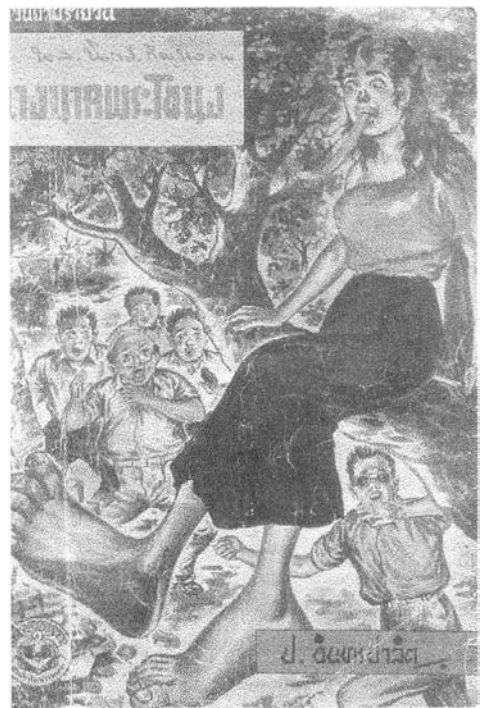
รูปที่ 3 : ปกนิยายภาพเรื่อง แม่นาคพระโขนง แต่งเรื่องโดย ประพัฒน์ ตรีณรงค์ พ.ศ.2513

รูปที่ 4 : ปกนางนาคพระโขนง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ.2519 เนื้อเรื่องโดย ลุงผี

รูปที่ 5 : ใบปิดภาพยนตร์เรื่อง แม่นาคพระโขนง พ.ศ. 2502

รูปที่ 6 : นิยายตลกชุดสามเกลอ นางนาคพระโขนง ของ ป.อินทรปาลิต ฉบับพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2498

ที่กล่าวมาข้างต้นได้มากจากคำบอกเล่าที่หม่อมราชวงศ์เจ้านายวังหลังไม่ปรากฏนามได้เล่าให้พระยาทิพโกษาฟัง แล้วพระยาทิพโกษานำมาเขียนถ่ายทอดอีกที่ ผิดถูกประการใดไม่อาจยืนยันได้ ในเรื่องนี้มีความคิดเห็นต่าง ๆ กันออกไป เช่นบางคนก็ว่าสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นพระผู้ใหญ่มาก ไม่น่าจะมาอยู่กับผีระดับชาวบ้านอย่างนั้น หรือบ้างก็ว่าสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นพระไม่น่าจะอยู่กับไสยศาสตร์ถึงขนาดเอากระดูกหน้าผากนางนากมาคาคะเอว

หากเชื่อว่าบันทึกของพระยาทิพโกษาเป็นความจริง ก็น่าจะพอพิจารณาถึงช่วงเวลาที่เกิดได้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร) เกิดเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2400 เมื่ออายุได้ 7 ขวบ บิดาได้พาไปถวายเป็นศิษย์หม่อมเจ้าทัตซึ่งบวชเป็นเปรียญอยู่วัดระฆังโฆสิตาราม ครั้นถึงรัชกาลที่ 5 หม่อมราชวงศ์เจริญก็บรรพชาเป็นสามเณร ในปีพ.ศ. 2413 ในระยะเวลาดังกล่าวนี้กระดูกหน้าผากนางนากก็คงจะอยู่ที่กุฏิสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) แล้ว เพราะต่อมาอีกเพียง 2 ปี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ รัชกาลที่ 5 ได้ทรงเสด็จประพาสวัดระฆังโฆสิตาราม ในปีพ.ศ. 2412 - 2414 จึงจะสอดคล้องกับประวัติของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) แต่จะไปขัดกับข้อความของ ก.ศ.ร.กุหลาบ ที่กล่าวว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ไปปราบนางนากเมื่อไหร่ไม่ทราบ แต่เมื่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นเณรนั้น มันได้อยู่ที่วัดระฆังแล้ว

ความเป็นจริงเป็นเช่นไรไม่ทราบแต่ปรากฏว่าแม่นากพระโขนงถูกเล่าผ่านสื่อต่อมาอีกอย่างต่อเนื่อง ในปี 2472 ก็มีโฆษณาในหนังสือลำตัดเรื่องนายจรูญเมื่อยผี ของโรงพิมพ์เทพศิรินทร์ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2472 ว่า "คอยระวัง ลำตัดเรื่องที่สนุกคือ อีนากพระโขนง เขียนโดย พญาลล" ในเวลาไล่เลี่ยกันสำนักพิมพ์เชชมพานิช ก็โฆษณาลำตัดเรื่อง "อีนากพระโขนง" ออกมาบ้างโดยมี 2 เล่มจบ เขียนโดย หะยีเอียด

จากลำตัดมาสู่ละครวิทยุ หลังจากการเปิดสถานีวิทยุ พ.ศ.2471 ได้ไม่นาน แม่นากก็กลายมาเป็นละครวิทยุโดย หลวงอรรรถปริมลจุติ หรือ ม.ล.เปลื้อง อิศรางกูร กับแม่ละม่อม อิศรางกูร ณ อยุธยา ภรรยาและนักร้องชื่อดังสมัยรัชกาลที่ 7 จากนั้นก็มีการนำกลับมาทำเป็นละครวิทยุอีกโดยมี แม่ลม้าย สุนทรพิพิธรับบทเป็นแม่นาก ในหนังสืองานศพแม่ลม้ายได้เล่าว่าละครวิทยุเรื่องนางนากของตนเป็นที่กล่าวขวัญกันมาก แต่เล่นได้ไม่กี่ตอนก็ถูกห้ามแสดง เนื่องจากทางการเห็นว่าเสียงโหยหวนเยือกเย็นจะเป็นการทำลายขวัญของประชาชน

แม่บัวผัน จันทร์ศรี แม่เพลงเพลงฉ่อย (ศิลปินแห่งชาติด้านเพลงพื้นบ้าน) ได้เล่าให้คุณเอนก นาวิกมูล ฟังว่า (เอนก นาวิกมูล, 2543) ในราว ๆ พ.ศ.2477-2478 สมัยตนเป็นเด็กเคยเป็นตัวประกอบเล่นเพลงทรงเครื่องเรื่องอื่นากพระโขนง ไปเล่นที่ไหนคนดูกันมากที่นั่น แต่แม่นากในวงเพลงมีความอาภรรพณ์ หนหนึ่งไปเล่นที่สิงห์บุรีคนในวงถูกปีศาจเข้าสิงต้องแก้ไขกันแทบตาย

อิทธิฤทธิ์ของแม่นากยังคงถูกบอกเล่าผ่านสื่อต่อไป โดยในปี พ.ศ.2479 เป็นการเปิดตัวครั้งแรกของแม่นากพระโขนงในโลกภาพยนตร์ เมื่อหม่อมราชวงศ์ อนุศักดิ์ หัสตินทร สร้างภาพยนตร์เรื่อง "นางนาคพระโขนง" ก่อนที่จะมีหนังแม่นากตามออกมาอีกมากมาย ซึ่งเรื่องราวที่ถูกนำมาถ่ายทอนั้นมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน โดยใช้ชื่อ "แม่นาค" ที่สะกดด้วย ค.ควาย ตามกันมาด้วย จึงขอใช้คำว่า "แม่นาค" ในการเรียกตัวละครในเรื่องนั้น ๆ ดังนี้

พ.ศ.2479 นางนาคพระโขนง สร้างโดย หัสตินทรภาพยนตร์ / กำกับโดย ม.ร.ว.อนุศักดิ์ หัสตินทร ภาพยนตร์เรื่องนี้นับว่าเป็นแม่นากบนแผ่นฟิล์มฉบับแรก ถ่ายด้วยฟิล์มขาว-ดำ 35 ม.ม. เป็นหนังพากย์ ปัจจุบันไม่มีหลักฐานหลงเหลือทั้งในส่วนของฟิล์มและภาพนิ่ง

พ.ศ.2480 นางนาคคืนชีพ สร้างโดย พุฒ ภัคดีวิจิตร / กำกับโดย สดศรี ภัคดีวิจิตร ภาพยนตร์เรื่องนี้ยังไม่ได้สร้างก็เกิดสงครามโลกครั้งที่สองเสียก่อน ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าสร้างเสร็จหรือไม่

พ.ศ.2480 นาคพระโขนง สร้างโดย อบ โหมตประดิษฐ์

พ.ศ.2495 นางนาคพระโขนง ไม่ทราบว่าเป็นผู้สร้าง

พ.ศ.2498 นางนาคพระโขนง ภาคพิเศษ สร้างโดย : สหายภาพยนตร์ / อำนวยการสร้าง: หนุ่ม เต็งบุญชู / เขียนบท และกำกับ : สุขจิต / นำแสดง : สัราญ เทวะสันต์, สมนึก ศรีเอี่ยม, สวง รอดพ่าย, อาสา งามวัฒน์, เจย สนธิวงษ์, หนุ่ม เต็งบุญชู

นางนาคพระโขนง ภาคพิเศษ นี้เป็นภาพยนตร์เก่าแก่ที่สุดที่ยังคงมีฟิล์มหลงเหลืออยู่ เป็นหนังพากย์ขาว-ดำ เรื่องราวเริ่มต้นขึ้นเมื่อตายายสองผิวเมียพายเรือหาปลาแล้วเหยียดแหพบหม้อแม่นาค จากนั้นหม้อก็แตก วิญญาณของแม่นาคหลุดออกมาจากมนต์สะกด ตากับยายจึงพากันพักที่บ้าน ด้วยความที่แม่นาคเป็นสาวสวย ตาจึงอดไม่ได้ที่จะแอบย่องเข้าหานางนาค ระหว่างทางกลับบ้านแม่นาคก็ยังถูกชายลวนลามอีก แม่นาคกลับไปรอสามีอยู่ที่บ้าน เมื่อมากกลับมาจากการ

เกณฑ์ทหาร แม่นาคก็ทำกับข้าว บังเอิญมะนาวตกใต้ถุนจึงเอื้อมมือยาวไปหยิบ พอดีกับที่มาก้มลงไปดูตามร่องใต้ถุน จึงคิดว่าแม่นาคเป็นผีแน่และวิ่งหนีไป แม่นาคไปอาละวาดฆ่าผู้หญิงที่มากไปหาจนตาย หมอผีพยายามจะปราบแต่ไม่สำเร็จ สุดท้ายมีเซียนมาปราบและลากู๊มนาคไปตามพื้นดิน แม่นาคจึงต้องยอมไปจากชีวิตนายมาก

ไม่ทราบปีฉาย แม่นาคคืนชีพ สร้างโดย : ภาพยนตร์ รุ่งกานต์ / สร้างบทและกำกับการแสดงโดย : อนุมาศ บุนนาค / ถ่ายภาพ : ฉลอง กลิ่นพิบูล / นำแสดงโดย : อดุลย์ ดุลยรัตน์, วิไลวรรณ วัฒนพานิชย์, พงษ์ลดา พิมลพรรณ, ศิริพงษ์ อิศรางกูร ในใบปิดโฆษณาเขียนไว้ว่า "วิญญาณนั้นเป็นวิญญาณรักอันอมตะ วนเวียนอยู่เพื่อคุ้มครองผัว แต่เมื่อผัวมีเมียใหม่ วิญญาณนั้นจึงเต็มไปด้วยความเคียดแค้น หึงหวง อาฆาต..."

พ.ศ.2502 แม่นาคพระโขนง สร้างโดย : เสน่ห์ศิลป์ภาพยนตร์ / อำนวยการสร้าง : เสน่ห์ โกมารชุน / กำกับ : รังสี ทศนพัคฆ์ / นำแสดง : สุรสิทธิ์ สัตยะวงศ์, ปรีญา รุ่งเรือง, ดอกดิน กัญญาภรณ์, แมน ธีรพล เป็นภาพยนตร์ที่มีการโฆษณาว่าสามารถทำรายได้ถึงหลักล้าน และสร้างภาพปรีญา รุ่งเรือง ในบทแม่นาคพระโขนงให้เป็นที่จดจำ มีเรื่องย่อดังนี้

แม่นาคกับเพื่อนมาเที่ยวงานวัดและได้พบกับพ่อมาก มากแอบมาหานาคเพื่อสารภาพต่อมากก็แต่งงานกัน พอแม่นาคท้องได้สองเดือนมากก็ถูกเรียกตัวไปเป็นทหารที่บางกอก แม่นาคเสียชีวิตขณะออกลูก ชาวบ้านหวาดหวั่นกับผีแม่นาค เมื่อมากกลับมาบ้านไม่รู้ว่าเมียตาย ถึงบ้านเมียทำกับข้าวให้กิน แม่นาคทำมะนาวตกใต้ถุน มาก้มลงดูตามร่องเห็นมือยาว ๆ เอื้อมลงไปเก็บก็คิดว่าเพราะฤทธิ์เหล่า แล้วก็ต้องตกใจอีกครั้งเมื่อเห็นหน้าลูกเป็นผี เมื่อเข้านอนก็เห็นหน้าเมียและจึงออกอุบายจะไปถ่ายเบาแล้วจะต้อนน้ำให้รั่วหลอกเมีย ก่อนที่จะวิ่งไปบ้านเพื่อนถึงรู้ว่าเมียตายแล้ว จากนั้นการหลอกหลอนก็เริ่มขึ้น และจบลงโดยแม่นาคถูกหมอผีจับใส่หม้อถ่วงน้ำ

พ.ศ.2505 วิญญาณรักแม่นาคพระโขนง สร้างโดย : เสน่ห์ศิลป์ภาพยนตร์ / อำนวยการสร้าง : เสน่ห์ โกมารชุน / กำกับ : รังสี ทศนพัคฆ์ / นำแสดง : สุรสิทธิ์ สัตยะวงศ์, ปรีญา รุ่งเรือง, ชรินทร์ นันทนาคร, นริศ อารีย์, ก้าน แก้วสุพรรณ

แม่นากฉบับนี้เป็นภาคต่อของ "แม่นาคพระโขนง" ฉบับปี 2502 โดยทีมสร้างเดิม เริ่มเรื่องจากขบวนเรือชิงของขุนณรงค์มาถึงวัดมหาบุศย์ ชมนาคบุตรสาวของขุนณรงค์มาพร้อมขบวนเรือ จากที่เคยถูกชะตากันในคราวที่มากไปเป็นทหาร มาครั้งนี้ก็ยิ่งชอบใจ นานวันเข้าชมนาคและทิดมากสนิทสนมกันยิ่งขึ้น ตายายคู่หนึ่งเกิดไปทอดแหได้หม้อแม่นาคขึ้นมาและทำแตกโดยไม่ได้ตั้งใจ ทำให้วิญญาณแม่นาคเป็นอิสระและออกอาละวาดไปทั่วเพื่อติดตามหามาก ทิดมากต้องหนี

หัวซุกหัวซุนเพราะขนาดต้องการพามากไปอยู่ด้วย ในที่สุดสามแฉกรก็มาช่วยชี้ทางธรรมให้กับ
วิญญูณแม่เนา แม่เนาสงบลง ส่วนทิดมากและชมนาคก็ครองรักกันอย่างมีความสุข

พ.ศ. 250- แม่เนาคนองรัก สร้างโดย : เสน่ห์ศิลป์ภาพยนตร์ / กำกับการแสดง : เสน่ห์
โกมารชุน / นำแสดงโดย : ปรีญา รุ่งเรือง, ชุมพร เทพพิทักษ์, ฤทธิ นฤบาล

พ.ศ. 2509 แม่เนาพระโขนง สร้างและกำกับ : สุริยน ดวงทองดี / นำแสดง : วิน
วิศนุรักษ์ณ์, เยาวเรศ วิชากรณ์ เป็นภาพยนตร์ 16 มม. ใช้คนพากย์ขณะฉาย

พ.ศ.2513 แม่เนาพระนคร สร้างโดย : ละโว้ภาพยนตร์ / อำนวยการสร้าง :
ม.ล.สร้อยระย้า ยุคล / กำกับ : พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอนุสรรมงคลการ / กำกับเทคนิค :
ม.จ.ชาติเฉลิม ยุคล / นำแสดง : มิตร ชัยบัญชา, อริญญา นามวงศ์, ชูศรี มีสมมนต์, สมพงษ์ พงษ์
มิตร, ท้วม ทรนง

ตากับยายแอบทอดแหในเขตอภัยทานของวัดมหาบุศย์ แต่ทอดได้หม้อแม่เนาма พอจะ
โยนทิ้งก็มีเสียงหญิงสาวลอยมาว่า นางคืออ้าแดงนาคเป็นลูกสาวตากับยายเมื่อชาติที่แล้ว และถูก
จับถ่วงน้ำไม่ให้ไปผูกไปเกิดมาร้อยกว่าปีแล้ว ตายายจึงช่วย เมื่อวิญญูณหลุดออกมาได้ยมบาล
จึงเรียกไปพบในนรก โดยมีตากับยายไปด้วย จากการสืบสวนพบว่านางนาคถูกคร่าชีวิตผิดคน การ
ตายเมื่อร้อยกว่าปีก่อนเป็นเรื่องผิดพลาด นางนาคจึงขอกลับมาใช้กรรมบนโลกมนุษย์ต่อเพื่อตาม
หานายมาก ยมบาลเนรมิตให้นาคมีกายทิพย์สามารถแปลงร่างเป็นอะไรก็ได้

นาคได้พบกับหมอมาคศิริ ซึ่งก็คือมากในชาติก่อน ทั้งคู่รักกันในที่สุด ต่อมามากถูกพวก
โจรจับตัวไปรักษาหัวหน้าโจรที่ป่วยเป็นโรคสะอึกออกมาเป็นคำพูด มากไม่ยอมรักษาให้ เยาวเรศ
ซึ่งเป็นลูกสาวโจรเกิดต้องใจในตัวมากและขอแต่งงานด้วย แต่มากไม่ยอมจึงถูกจับขังไว้ แม่เนาไป
ช่วยมาคศิริเกิดการต่อสู้กันจนมากพลัดตกตึก แม่เนารีบยื่นมือยาวไปรับร่างเอาไว้ ทำให้ทุกคนรู้ว่า
นาคเป็นผี มากไปทำพิธีปลีตรึงควาน แม่เนาตามมาพบและปรับความเข้าใจกันก่อนที่แม่เนาจะลา
ไปสู่ยมโลก เพราะคิดว่ามนุษย์สมัยนี้ไม่รักจริง มาคศิริคิดถึงแม่เนามากจึงกินยานอนหลับเกิน
ขนาดและหมดสติไป ระหว่างนั้นวิญญูณของมากก็ได้ไปพบกับนาคในนรก มีการร้องอนและคืนดี
กันที่สุดในที่สุด นาคขอกลับมาอยู่บนโลกมนุษย์อีกครั้ง แต่ยมบาลกลับเสกให้นาคไปสิงอยู่ในร่างของ
พยายาลแก่ มาคศิริจึงจำใจรับหญิงชราเป็นภรรยา ต่อมายมบาลยอมเนรมิตร่างใหม่ให้นาคเป็น
สาวสวยตามเดิมและครองรักกับมาคศิริ

พ.ศ.2514 แม่นาคพระโขนง สร้างโดย : ศิลป์สยามภาพยนตร์ / อำนวยการสร้าง : สุริยน ดวงทองดี / กำกับ : สุริยน ดวงทองดี / แสดง : สุภัค ลิขิตกุล, ยอดชาย เมฆสุวรรณ, สีเผือก, สีเทา

พ.ศ.2518 แม่นาคอเมริกา หรือ The Pot สร้างโดย : ฮอลลีวู้ดฟิล์ม / อำนวยการสร้าง และกำกับ : เล็ก กิตติพราภรณ์ / บท : ลีโอ วี.กอร์ดอน / แสดง : ลิซา ฟาร์ริงเจอร์, กรุง ศรีวิไล, สีเทา, มาลี เวชประเสริฐ, เปียทิพย์ คุ้มวงศ์

แม่นากฉบับนี้เป็นฝรั่งผมทอง เรื่องเกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ไม่มีการใช้ชื่อพ่อมากและแม่นาก แต่หยิบเอาโครงเรื่องมาใช้ โจนส์เป็นเมียของตำรวจตระเวนชายแดนชื่อคนที่ เธอเสียชีวิตขณะคลอดลูก นที่กลับจากลาดตระเวนรู้ว่าเมียตายก็เศร้าโศกเสียใจ คืนนั้นโจนส์มาหาที่บ้าน บอกว่าจะคอยเฝ้าดูแลเขาอยู่เสมอ ต่อมาวันที่ได้ชลีมาเยี่ยมยาวหัวใจ วันหนึ่งเมื่อที่ต้องไปทำธุระในกรุงเทพฯ โจนส์มาฆ่าชลีตาย ขณะที่ที่ตาฝ้าเห็นหมอนวดเป็นโจนส์มาคอยหลอกหลอน นที่จึงบีบคอหมอนวดตาย ท้ายสุดก็มีหมอผีมาปราบโจนส์ลงหม้อ ขณะที่ที่โยนหม้อลงน้ำก็ถูกตำรวจยิงตาย

พ.ศ.2519 แม่นาคบุกโตเกียว กำกับโดย : โยชิน เทวราช

พ.ศ.2520 แม่นาคพระโขนง สร้างโดย : 77 โกมารชุนภาพยนตร์ / กำกับ : เสนีย์ เป้าประดิษฐ์ แสดง : สมบัติ เมทะนี, ปรีญา รุ่งเรือง, เตือนเต็ม สาลิตุลย์, เนาวรัตน์ ยุกตะนันท์, ดามพ์ ดัสกร, สมภาพ เบญจาทิกุล

เรื่องราวเหมือนกับ แม่นาคพระโขนง ฉบับปี 2502 เนื่องจากผู้สร้างเป็นทายาทของผู้สร้าง แม่นาคพระโขนงปี 2502 จึงใช้บทภาพยนตร์ชุดเดียวกัน

พ.ศ.2522 วิญญาณรักแม่นาคพระโขนง : สร้างโดย : ศิษย์เสน่ห์ศิลป์ / อำนวยการสร้าง : พิชัย น้อยรอด / กำกับ : เสนีย์ โกมารชุน / แสดง : สมบัติ เมทะนี, ปรีญา รุ่งเรือง, เมืองเริง ปัทมินทร์, ศิริ ศิริจินดา

ใช้บทภาพยนตร์เดียวกับเรื่องวิญญาณรักแม่นาคพระโขนง ปี 2505 จากคำบอกเล่าของ พิชัย น้อยรอด (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2545) ภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกนำออกฉาย 3 ครั้งด้วยกันคือ ในปีพ.ศ. 2521 , พ.ศ.2532 และอีกครั้งหลังจากนั้นแต่ไม่ทราบปี และในแต่ละครั้งที่ออกฉายได้รับการตอบรับที่ดีจากคนดู

พ.ศ.2528 แม่นาคภาคพิสดาร

พ.ศ.2530 แม่นาค 30 สร้าง : หนึ่งฟิล์มโปรดักชั่น / อำนวยการสร้าง : พิชรี วงศ์วิลาส/
บทภาพยนตร์ : นายหม่อม / กำกับ : สุริยน ดวงทองดี / แสดง : ไน้ต เชิญยิ้ม, สีดา สุทธิรักษ์

เป็นครั้งแรกที่นำดาราดลกลอย่าง ไน้ต เชิญยิ้ม มารับบทพระเอก เรื่องราวเกิดขึ้นในสมัย
ปัจจุบัน ทิดมาจากเมียไปทำงานที่ซาอุดีอาระเบีย กลับมาเมืองไทยโดยไม่รู้ว่ามีคนลอบลอบตาย
และหลังจากนั้นเรื่องราวก็ดำเนินไปตามสูตรของแม่นากพระโขนง

พ.ศ.2531 แม่นาคอาละวาด สร้าง : ปิยะมงคลฟิล์ม / อำนวยการสร้าง : ฉันทนา
ดวงทองดี / กำกับ : สุริยน ดวงทองดี / แสดง : ปิณฑิ บวรลีลฤทธิ, ชุตติมา นัยนา

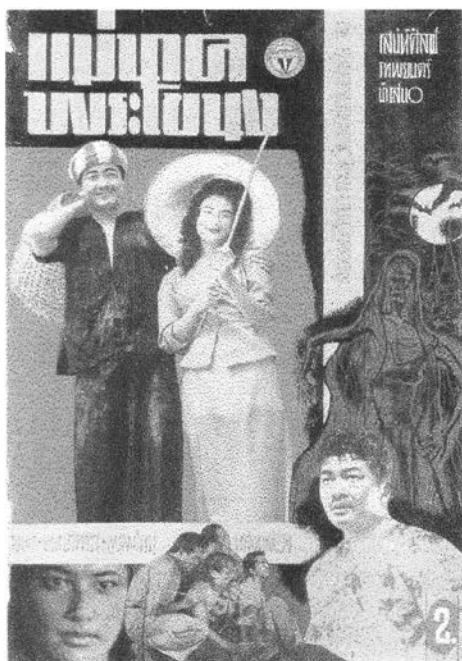
พ.ศ.2532 แม่นาคคืนชีพ สร้าง : บริษัทเมเจอร์โปรดักชั่น / อำนวยการสร้าง : ศุภกิตติ
อัมพฤษ / กำกับ : วินิจ ภัคดีวิจิตร / แสดง : ลิขิต เอกมงคล, ชุตติมา จันทเขตต์, ชูโมเป็ปชี, มณีรัตน์
วิญญู, จริยา สมชนะ

เรื่องราวของแม่นาคฉบับนี้เป็นเรื่องสมัยใหม่ พระเอกชื่อมารุต เป็นนักเขียนสารคดี และ
คิดจะเขียนเรื่องของแม่นาค จึงเดินทางไปวัดมหาบุศย์เพื่อดูศาลแม่นาค รูปที่เขาถ่ายไปปรากฏรูป
หญิงสาวในชุดโบราณติดมาด้วย เขาถึงตามหาพบว่าผู้หญิงในรูปคือครุฑนวลนภา เมื่อทั้งสองพบ
กันก็ถูกชะตาและรักกันในเวลาต่อมา บุญมีซึ่งหลงรักนวลนภาอยู่เช่นกันจึงลอบทำร้ายมารุต แม่นาค
ซึ่งมีหน้าตาเหมือนนวลนภามาช่วยมารุตไว้ เพราะรู้ว่ามารุตคือมากลับชาติมาเกิด แม่นาค
แปลงตัวเป็นนวลนภาและไปอยู่กับมารุตที่บ้าน ทำให้อภิญญาซึ่งชอบมารุตอยู่ไม่พอใจ และพบ
ความจริงว่าแม่นาคเป็นผีจึงหาทางกำจัดและสามารถเปิดเผยสถานะของแม่นาค ทำให้แม่นาค
ต้องกลับไปอยู่ที่ศาล มารุตหมั้นกับนวลนภา บุญมีแอบมาลักพาตัวนวลนภาไป มารุตขอให้แม่นาค
ช่วยไว้ได้ ก่อนที่แม่นาคจะขอให้มารุตบวชให้เพื่อที่เธอจะได้ไปเกิดและจากไป

พ.ศ. 253- แม่นาคพระโขนง กำกับ : สุริยน ดวงทองดี / แสดง : ปิณฑิ บันลือฤทธิ, ตีรวิ
รักการดี

พ.ศ. 2535 สัจญาใจแม่นาคพระโขนง สร้าง : สยามเอนเตอร์เทนเมนต์ / กำกับ : เสณี
โกมารชุน / แสดง : ตีรวิ รักการดี, ราม สุริยัน, จุมจิม เข้มเล็ก, หม่า จักมิก, พิมพิชฌก สุขเวช

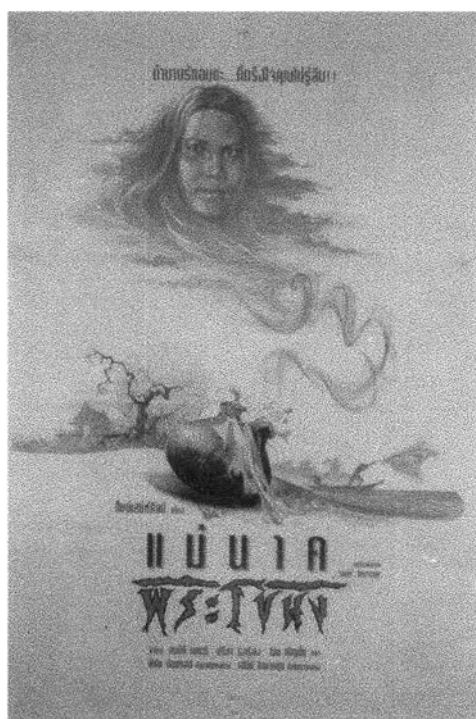
หนังเปิดเรื่องที่แม่นาคออกลูกตายทันที จากนั้นก็ดำเนินไปตามโครงเรื่องเดิม จนถึงทำมือ
ยาวเก็บลูกมะนาว และมากหนีไป จึงขึ้นรายชื่อทีมงาน แล้วเข้าเรื่องตายายทำหม้อแม่นาคแตก
แม่นาคอาละวาด ลงโทษคนเลว มากมีผู้หญิงคนอื่น แม่นาคอาละวาดหึ่งหวง จนสามเณรมาปราบ
และแม่นาคยอมตามพ่อเณรไปบำเพ็ญกุศล

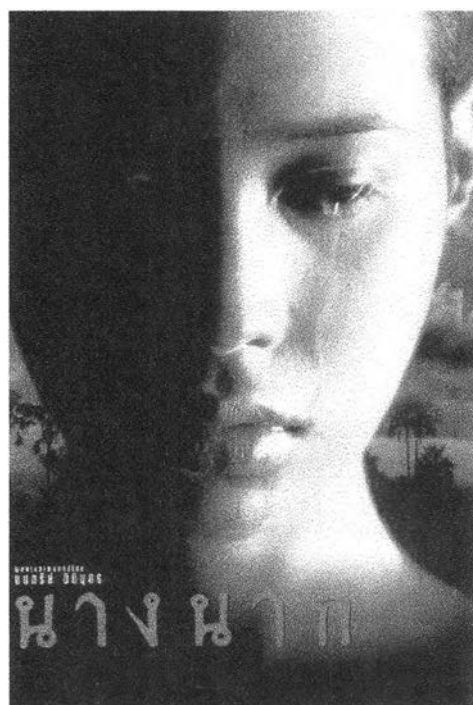
รูปที่ 7 : ปกสูจิบัตรประกอบภาพยนตร์
เรื่อง “แม่นาคพระโขนง” พ.ศ. 2502
(อเนก นาวิกมูล, 2543)

รูปที่ 8 : โปสเตอร์ภาพยนตร์เรื่อง “แม่นาค
พระโขนง” ไม่ทราบปีฉาย (อเนก นาวิกมูล,
2543)

รูปที่ 9 : ใบปิดภาพยนตร์เรื่อง
“แม่นาคพระโขนง” พ.ศ.2522

รูปที่ 10 : ใบปิดภาพยนตร์เรื่อง “นางนาค”
ของ นนทรีย์ นิมิบุตร พ.ศ. 2542

พ.ศ. 2535 แม่นาคเจดีย์ปอบ สร้าง : บุญแสงภาพยนตร์ / กำกับ : จรินทร์ พรหมรังษี /
แสดง : ตีรรัก รักการดี , นัฐลินี สิทธิสมาน

ตีรรัก รักการดี กำลังโด่งดังจากบทแม่นากในละครทีวีในเวลานั้น จนกลายเป็นสัญลักษณ์
ของแม่นากรุ่นใหม่ ขณะที่บ้านผีปอบก็กำลังดัง จึงกลายมาเป็น “แม่นาคเจดีย์ปอบ” นี้

พ.ศ. 2539 แม่นาค กำกับ : พิมพกา ไตรวิระ / กำกับภาพ : ฮาเมอร์ ชาลวาลา, มานิต ศรี
วานิชภูมิ, กิตติพงษ์ มงคล / ดนตรีประกอบ : เกษมสันต์ พรหมสุภา / บันทึกเสียง : ไพสิฐ
พันธุ์พฤกษ์ชาติ / ทีมงานอื่น ๆ : โกศล ตรงต่อศักดิ์, ชัย คงศิลาวัฒน์, ชวรี รัตนดิถก ญ ภูเก็ต,
เมธา นาเจริญกุล, วนิตา อยู่ประพัฒน์ / แสดง : มัลลิกา ตั้งสงบ, รลิกา สนวนสม

เป็นภาพยนตร์สั้นความยาว 33 นาที ที่ถูกผลิตขึ้นในการทำเวิร์คช็อปการผลิตภาพยนตร์
สั้นปี 2538-2539 โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างวิธีการเล่าเรื่องแบบใหม่ ไม่ตามขนบและเป็นตัวของตัว
เอง ทีมงานเลือกสร้างเรื่องแม่นากเนื่องจากเห็นความน่าสนใจตรงที่ว่าเรื่องราวของแม่นากพระ
โขนงเป็นที่รู้จักกันดีของคนไทย ได้รับการเล่าขานมานานหลายทศวรรษผ่านทั้งถ้อยคำ, หนังสือ
จนมาถึงสื่อภาพยนตร์และทีวีหลายต่อหลายครั้ง และแทบทุกครั้งทีี่เรื่องนี้ปรากฏขึ้น ไม่ว่าในสื่อใด
ก็ได้รับความสนใจอย่างมากมาย และทำไมเรื่องนี้จึงไม่เคยหายไปจากสังคมไทย นั่นคือคำถามที่
พวกเขาขบคิดและพบว่าสาเหตุคือ ความเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้งระหว่าง ความเชื่อ และ อำนาจ
ผู้สร้างต้องการสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์นั้นล้วนตกอยู่ในกลไกอันซับซ้อนของความเชื่อที่มนุษย์ด้วย
กันสร้างขึ้นมา เล่น และ ชักใย ความเชื่อนั้นเพื่อ อำนาจ ที่มองไม่เห็น (ศิวาภรณ์ พงษ์สุวรรณ,
2542)

ภาพยนตร์สั้นเรื่องนี้ได้รับเชิญเข้าร่วมประกวดในงาน Image Forum ในปี 2541 ซึ่งเป็น
งานประกวดภาพยนตร์ทดลองที่ใหญ่ที่สุดของเอเชีย และได้รับรางวัล Special Jury Prize ซึ่งเป็น
รางวัลที่ 2 จากงานดังกล่าว

พ.ศ. 2542 นางนาก สร้าง : ไทเอ็นเตอร์เทนเมนต์ / อำนวยการสร้าง : วิสูตร
พลวรรักษ์ณ์ / บท : วิศิษฐ์ ศาสนเที่ยง / กำกับ : นนทรี นิมิบุตร / แสดง : อินทิรา เจริญปุระ,
วินัย ไกรบุตร

รายชื่อดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของภาพยนตร์แม่นากพระโขนงที่ถูกสร้างภายในช่วงเวลา 65 ปีที่ผ่านมา และยังมีหลักฐานให้อ้างอิงได้ ทั้งนี้ยังคงมีภาพยนตร์แม่นากพระโขนงบางเรื่องที่ถูกสร้างขึ้นแต่ไม่มีหลักฐานหลงเหลืออยู่ จึงอาจถูกหลงลืมไป เช่น ภาพยนตร์แม่นากพระโขนงที่ถูกผลิตขึ้นโดยตระกูลดวงทองดี ที่อัครเดช ดวงทองดี (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2545) ยืนยันว่ามีทั้งหมด 15 เรื่อง แต่ฟิล์มเนกาทีฟถูกน้ำท่วมเสียหาย และไม่ได้การบันทึกไว้ว่าแต่ละเรื่องสร้างขึ้นเมื่อใดบ้าง

จากการสัมภาษณ์ อัครเดช ดวงทองดี และพิชัย น้อยรอด ลูกศิษย์ของเสน่ห์ โกมารชุน และผู้สร้างวิญญานรักแม่นากพระโขนง (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2545) ทราบว่าตำนานแม่นากพระโขนงในภาพยนตร์นั้น โดยส่วนใหญ่จะกำหนดยุคสมัยย้อนไปสมัยรัชกาลที่ 5 หรือ 6 เนื่องจากเชื่อกันว่าเรื่องราวของแม่นากเกิดขึ้นหลังจากประกาศเลิกทาสแล้ว โดยแม่นากพื้นเพเดิมเป็นคนจังหวัดกาญจนบุรี เป็นลูกกำนัน ทิดมากเป็นพ่อค้าขายของเร่ ที่ไปเร่ขายของถึงเมืองกาญจนบุรี ต่อมาทั้งคู่เกิดชอบพอกันแต่ถูกพ่อกำนันกีดขวาง จึงพากันล่องเรือหนี และกลับมาอยู่พระโขนง ความที่แม่นากรักทิดมากมาก และด้วยความเป็นคนต่างถิ่นไม่มีญาติพี่น้อง ความผูกพันของแม่นากกับทิดมากจึงเหนียวแน่น ซึ่งยังไม่พบหลักฐานสนับสนุนความเชื่อนี้

ภาพยนตร์แม่นากพระโขนงทุกเรื่องล้วนทำกำไรให้ผู้สร้าง ยกเว้นเรื่อง "แม่นาคอเมริกา" ที่ใช้ฟรีเล่น และไม่ใช้เรื่องราวของแม่นากพระโขนง เป็นแต่เพียงยืมโครงเรื่องมาเท่านั้น จึงไม่ได้รับการยอมรับจากคนดูในสมัยนั้น

และเมื่อโทรทัศน์ได้ถือกำเนิดขึ้น แม่นากพระโขนงก็เป็นหนึ่งในเรื่องที่ถูกนำมาผลิตเป็นละครโทรทัศน์บ่อยครั้งที่สุด เพียงแค่ในช่วงระยะเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา มีการนำแม่นากพระโขนงมาผลิตเป็นละครโทรทัศน์ซ้ำถึง 5 ครั้ง ดังนี้

ปีใดไม่ทราบ	ช่อง 7	นำแสดงโดย	ปริศนา วงศ์ศิริ, ชานนท์ มณีฉาย
ปีพ.ศ. 2532	ช่อง 3	นำแสดงโดย	ตรีรัก รักการดี, เอกพันธ์ บรรลือฤทธิ์
ปีพ.ศ. 2537	ช่อง 5	นำแสดงโดย	ลีลาวดี วัชโรบล, วรุฒ วรธรรม
ปีพ.ศ. 2542	ช่อง 7	นำแสดงโดย	พัชราภา ไชยเชื้อ, พีท ทองเจือ / ผู้ผลิต : บริษัท ดาราวิดีโอ จำกัด / บทประพันธ์ : บุราณ / บทโทรทัศน์ : ทีมงานกาลปักษ์ / อำนวยการผลิต : สุรางค์ เปรมปรีดิ์ / อำนวยการแสดง : ไพรัช สังวริบุตร / กำกับรายการ-กำกับการแสดง : จรุง ธรรมศิลป์, วีระชัย รุ่งเรือง

ปีพ.ศ.2543 ช่อง 3 นำแสดงโดย กุลณัฐ ปริยะวัฒน์, ศุภกรณ์ กิจสุวรรณ / คำโครงเรื่องและบทโทรทัศน์ "สองศรีพี่น้อง" และ ณรงค์ จารุจินดา / ดำเนินงานสร้าง โดย กอบสุข จารุจินดา / กำกับการแสดง โดย ณรงค์ จารุจินดา

ช่วงเวลากว่าร้อยปี ที่ตำนานแม่นากพระโขนงถือกำเนิดขึ้น อยู่ในความทรงจำของคนไทย และถูกถ่ายทอดผ่านยุคสมัยซ้ำแล้วซ้ำเล่าผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่าปากต่อปาก ละคร คำกลอน นิยาย เพลงฉ่อย ลำตัด วิทยุ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ ทำให้เนื้อสารที่อยู่ในตำนาน ถูกเปลี่ยนไปตามจินตนาการของผู้ถ่ายทอด แต่ถึงจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แม่นากพระโขนงก็ยังคงอยู่ในใจของคนไทยเสมอ ดังเห็นได้จากการความถี่ในการถูกหยิบยกขึ้นมาผลิตซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่า ทำให้ตำนานแม่นากพระโขนงมีความต่อเนื่องและเป็นอมตะ